

den oförbätterliga

Fritänkaren

Nr. 76 Våren 1999

Sjunde årgångens nummer 5.

Innehåll :

Magsårsflykten (med bl.a. Marianne Alopaeus)	2
Fallet Knut Hamsun - juridisk exposé av Martin Goës	4
Shakespearedebatten, del 18: <i>David Rhys Williams' inlägg</i>	7
Filmer : <i>Shakespeare in Love</i> och andra filmer	9
Den rysliga resan till Ryssland - en rysare (del 8 och avslutning)	10
Beethovens sonater, del 15 och avslutning.	12
Kulturkalender, april-maj '99	13
<i>Europa :</i>	14
Europeisk turné, del 12 : Catania	14
Lyckoresan, del 6 : Grekland	16
<i>Indien :</i>	18
Nya vägar i Indien, del 5	18
Ödesresan, del 16	21
Osho - den nye Rasputin	22
Jesusdebatten	23

Fritänkaren är en alternativ oberoende kulturtidskrift för mest litteratur, musik och film men ägnar sig även gärna åt religion, politik och resor i avsikten att pejla de stora djupens underströmmar i världen och hålla koll på dem som ett slags spirituell världsbarometer.

Den beräknas utkomma med 10 nummer årligen på svenska samt några på engelska, (som endast återger den svenska upplagans viktigaste artiklar i översättning.)

Den är inte avhängig någon religiös eller politisk förening eller organisation.

Den har inga andra inkomster än sina prenumeranter.

Redaktion : C. Lanciai, Ankargatan 2 A, 414 61 Göteborg, tel. 031-247887.

Postgiro : 621 39 94 - 4 ("Fritänkaren", C. Lanciai)

Årsprenumeration: 200 kr (även i Danmark och Norge)
(i Finland: 150 mk)

Tvåårsprenumeration : 300 kr

Redaktionsslut för detta nummer : 11.4.1999

Copyright © C. Lanciai med medarbetare

Letnany

76

Magsårsflykten.

"Min käre vän, Ditt tillstånd oroar mig. Jag tänker inte avråda dig från att komma söderut, men kommer ett sådant företag verkligen att lösa ditt problem? Jag tror att ditt ständiga problem med ditt andligt efterblivna samhälle och dina ständiga bekymmer med musiken och ditt arbete, som bara leder dig in i en ond spiral av överarbete och stress, bara kan lösas hemma. Vad som oroar mig är den dramatiska försämringen av ditt tillstånd. Jag kan aldrig minnas att du tidigare lidit av diarréer längre än en månad. Två månader är två månader för mycket.

Jag antar att du för ett ytterst torftigt liv utan alkohol och utan sex. Du sade alltid att min första ordination åt dig av någon daglig alkohol (närmast vin, portvin eller sherry) var mycket välgörande. Du borde aldrig avstå från den magtillfredsställelsen.

Och varför envisas du med att aldrig ha något sexliv? Vi kan inte undfly den verkligheten att vi fötts som naturliga varelser, och det kanske mest grundläggande villkoret för vårt välbefinnande är det fysiska praktiserandet av sex, vilket mer än i någon annan fysisk övning tar hela kroppen i anspråk och stärker den. Hur det praktiseras spelar ingen roll, bara det görs på något sätt.

Jag måste vidhålla dessa fundamentala rekommendationer för din fysiska hälsas förbättring: alkohol och sex, båda med måttlighet men utan avbrott. Jag försäkrar dig att min rekommendation förvisso skulle lösa alla dina problem beträffande din stackars stressade och överarbetade matsmältningsapparat.

När det gäller din resa måste du själv avgöra saken. Jag tänker varken avråda dig eller uppmuntra dig, men om du kommer, finns jag här."

Så skrev den gode doktor Sandy till mig från Konstantinopel, vilket brev nådde mig några dagar före min avresa. Naturligtvis hade han fullkomligt rätt i sin diagnos och sina preskriptioner, men han kunde inte veta hela sanningen.

Han såg bara toppen av isberget och kunde föga ana resten, då han aldrig varit i Sverige.

Dagen före min avresa nådde mig ett brev, i vilket en god vän klagade över Fritänkarens monotona och obotliga kverulans och "gnäll" emot Sverige, kränkning av Olof Palmes minne och allmän svartsyn "som i en oupphörlig solnedgång". Vi hade gärna publicerat hela hans synnerligen uppriktiga och välskrivna brev, om det inte hade varit för långt och då vår gode vän ställde krav på att få det återgivet oavkortat i så fall. Även han tycktes ha fixerat sig vid en avskräckande klippspets på isberget och ville ej gå under vattenytan.

Den kanske märkligaste, viktigaste och mest uttömmande boken som skrivits om Sveriges tragedi under 70- och 80-talet heter "Drabbad av Sverige" och är skriven av Marianne Alopaeus, som flyttade till Sverige från Frankrike 1973. Liksom Herman Lindqvist, en annan gedigen Frankrikekännare, har hon finlandssvenska rötter men betraktar sig i motsats till Herman Lindqvist fortfarande som finlandssvensk.

Boken är hennes mästerverk, och efter 16 år är den fortfarande i högsta grad aktuell. Hon skärskådar det svenska samhället och analyserar genomträngande den morbida svenska samhällsutvecklingen från en mönsterstat med alla möjligheter till ett tragiskt offer för ett gigantiskt maktmissbruk, i vilket alla försynens omåttligt generösa resurser förslösades på en galopperande elefantiasissjukdom omfattande hela staten och alla kommuner i gestalt av den likt en gargantuansk amöba allt uppslukande offentliga sektorn, som bara spred ödeläggelse, ödslighet, kriminalitet och mänskliga tragedier var den drog fram, börjandes med likvideringen av Stockholms charmfulla centrum. Huvudansvariga var Gunnar Sträng och Olof Palme.

Vi ska inte fördjupa oss i Marianne Alopaeus viktiga och grundliga analys. Det viktigaste är att hon inte var ensam. Sven Delblanc, Lars Gustafsson, Per Ahlmark, Astrid Lindgren, Anderz Harning - en hel kör av bärande intellektuella röster sjöng på samma angelägna melodi. Ingmar Bergman och Bibi Andersson trakasserades, och många var helt enkelt tvungna att fly utomlands för att klara sig, då den svenska statens socialistbläckfiskmaffia fick tillåtelse att härja fritt av det svenska folket. Kören av förtryckta intellektuella var massiv.

Vad Marianne Alopaeus åskådliggör är en idealstats tragedi - alla möjligheter fanns, och allt spolades ner i toaletten. 16 år efter bokens utgivning är den fortfarande en skakande - och hälsosam - ögonöppnare.

Det är framför allt de ideellt arbetande skapande krafterna i samhället som lider av sviterna ännu idag. Inga statliga medel finns kvar för kulturen i ett land där allting konsumerades av den offentliga sektorn. I stället för kultur har vi MacDonaldd, videovåld och en total dominans av ensidigt amerikanska våldspornografiska filmer på såväl biografier som TV - det är den enda kultur som lönar sig, "kultur" för gladiatorpubliken.

Som väletablerad musikedirektör med en lång meritlista av enbart fullödigt kvalitativa produktioner sedan mer än 20 år kan Bo Urban Nordgren i Annedalskyrkan inte producera en enda konsert utan att han måste göra allting själv inklusive marknadsföring och annonsering. Svenska Kyrkan bistår honom minst av allt, som föredrar att låta utställningar som *Ecce Homo* köra över honom. En väletablerad skulptör som Eino Hanski skulle inte få en enda skulptur utförd om han inte själv ständigt måste ligga i för att få sina konstverk marknadsförda. Och som parentes efter dessa båda typiska exempel på svensk kulturpolitik kommer undertecknad, vars enda lön som författare och musiker sedan 30 år i stort sett bara är ett ständigt återkommande magsårsproblem.

I andra länder omhuldas kreativa konstnärer och tas de om hand. Om en begåvning visar prov på initiativkraft i exempelvis England får han statligt stipendium genom Cambridge eller Oxford som ger honom en gedigen utbildning hur fattig han än är. Så togs skomakarpojken Christopher Marlowe om hand, och samma system fungerar än idag. Den engelska flegman är ökänd, men engelsmännen tar ställning i självklara frågor och vågar stå för självklara ställningstaganden och genomför konkretiseringar av sina ställningstaganden. I Sverige är det enda man möter likgiltighet som resultat av den offentliga sektorns allestädes närvarande paralysering och likvideringskraft, vars stora ångvältspionjärverksamhet var skolreformen på 60-talet, som gick ut på att *alla blommor skulle elimineras från gräsmattan*. (Undervisningsrådet Jens Folkmarssons formulering.)

Det direkt odemokratiska i detta var att köra över det självklara faktum, att blommor har lika stor rätt att leva och växa som vanligt grönt gräs.

Och vad kan man då göra åt detta magsår, så länge denna mentalitet tillåts fortsätta härska genom morbid likgiltighet, annat än att lämna det hemma och ta *time out* i utlandet för åtminstone tillfällig lindring?

Eftersom vi tangerat musiken, så låt oss samtidigt belysa det universella missnöjet på detta plan.

Problemet är att hela musikmarknaden har tagits över av skvalmusiken, populärmusiken, schlagermusiken, rockmusiken och annat oväsen producerat av apor, amatörer och klåpare, som bara gått in för denna musik för att göra pengar, medan den riktiga musiken producerad av kunniga och musikaliska hantverkare helt har körts över. Därför domineras hela musikmarknaden av hysteriskt rock-oväsen medan riktiga musiker, orkestermusiker, pianister, violinister och borna virtuoser sätts på undantag och är underbetalda på livstid. Där lönsamheten och opportunisten släpps fram och får diktera villkoren har riktig musik, som kräver

lång utbildning av träning och förberedelser, ingen chans. Därför finns det ingen Beethoven, ingen Chopin, ingen Verdi och Tjajkovskij, ingen Sibelius och inte ens någon Rodgers & Hammerstein idag.

Trots krig i Jugoslavien, oväder överallt, talrika mänskliga tragedier och andra vådliga missöden på vägen, lyckades Magsårsflykten, och man kom hem igen efter påsken med alla symptom besegrade - än en gång. Kampen fortsätter.

"Svenskan är ett litet språk. Slår man inte vakt om det går det under - på ett eller annat sätt."

- Marianne Alopaeus.

(*Magsårsflykten* fortsätter i nästa nummer.)

Knut Hamsun - Diktärhövdning, patriot - och landsförrädare?

av Martin Goës.

Jan Troells film om Hamsun, som televisionen visade i julas, torde ånyo ha väckt frågan om var han hörde hemma, inte minst politiskt. Manusförfattarna torde bl.a. ha haft Thorkild Hansens "*Processen mod Hamsun*" som faktaunderlag när filmen blev till. Jag har själv icke sett filmen i fråga, men en bekant, som muntligen refererade dess huvuddrag för mig, gav mig det intrycket. Visserligen har en vänsterorienterad skribent någonstans - minns inte vem - karaktäriserat Thorkild Hansens mycket läsvärda och väl genomarbetade bok som en apologi för Hamsun, men slika svepande generaliseringar kan man i det här fallet lugnt bortse ifrån. I det följande refererar jag till danska Gyldendals trebandsutgåva i paperback, 1990, om totalt 842 sidor, ett verk som varmt rekommenderas till läsning!

Redogörelsen för processen med häktningen, förundersökningen, mentalundersökningen, den långa vistelsen på ålderdomshemmet i Landvik och sölet innan rättegången äntligen blev av, är interfolierad med tillbakablickar på makarna Hamsuns liv jämte sidoblickar, närapå i telegramform, på samtidens Norge och skeendena ute i världen. Tiden från sekelskiftet och fram till andra världskrigets utbrott var Hamsuns storhetstid, då hans böcker översattes till 32 språk, då han var Norges mest världsberömda författare, (de övriga norska skriftställarna på samtidens norska parnass var världsberömda bara i Norge,) då han slog sig ner på herresätet Nørholm på Sörlandet och slutligen erhöll Nobelpriset. Knut Hamsun var, som så många andra i hans generation, Tysklandsvän, och förmådde därför inte inse förrän det var för sent vartåt det barkade med denna kulturnation och dess folk - ett folk som ju de facto förråddes av den österrikiske f.d. korpralen och hans anhang. Ett liknande öde rönt, om än ej med fullt så vittfamnande personliga konsekvenser, den svenske författaren och litteraturkritikern Fredrik Böök.

Skräddarsonen från Hamarøy i Nordland fylke, som sedermera blev den uppburne och hyllade diktärhövdningen, föddes 1859, och hans världsbild och värderingar formades följaktligen under en epok då demokratin ännu inte var påtänkt för Norges del. Han var norsk patriot och monarkist, djupt rotad i den norska myllan. Han hade föga till övers för England, eftersom engelsmännen i hans ögon endast representerade imperialistiska och merkantila intressen; under det sena 1800-talet var de engelska ekonomiska intressena i Norge betydande. Tyskland,

däremot, representerade bildning och kultur; det ligger trots allt en del i talet om ett folk av tänkare och författare. Sedan generationer tillbaka hade skandinaviska studios bildningsresor huvudsakligen gått via tyska universitet, så det är inte underligt om den intellektuella eliten i Skandinavien var tyskorienterad.

Det sägs att det inte går att lära gamla hundar att sitta, men frågan är om det är tillämpligt i det här fallet. Sedan tidigt 30-tal, ungefär när ljudfilmen och radion gjorde sitt intåg, började hans hörsel svikta, och framdeles var han beroende av tidningar för att hålla sig à jour med skeendena i omvärlden. Hans hustru Marie var aktiv i Nasjonal Samling åtminstone fr.o.m. 1940, lät sig villigt utnyttjas i propagandan, och torde i eget och nassarnas intresse ha sovrat och tillrättalagt den information som nådde hennes make. Knut kunde ju inte höra vad som sades på radion - annars hade han säkert kunnat bilda sig en egen uppfattning om världsläget genom BBC:s sändningar på norska - och några illegala tidningar kom aldrig i hans hus. "Aftenposten" och "Fritt Folk" (N.S' dagstidning) gick mer eller mindre i tyskarnas ledband och serverade en tillrättalagd bild av läget i Norge och i världen. Detta sammantaget gjorde honom till ett lätt offer för propagandan, som ju i nazitysk tappning hade ett tämligen löst förhållande till sanningen - han blev kort sagt skamlöst utnyttjad. Vissa av de tidningsartiklar han skrev under kriget tillkom efter tyska påtryckningar, (trots detta ansåg Terboven et consortes att han gjorde alldeles för lite för dem,) - andra, bl.a. den famösa nekrologen över Hitler, skrev han på eget initiativ. Oaktat ockupationsmaktens press på Knut Hamsun lades dessa artiklar fram som bevisning under processen.

Att han många gånger intervenerade, både telegramledes till Terboven och Hitler, och i några fall personligen, till förmån för dödsdömda och internerade landsmän, vilket i flera fall gav resultat, lämnades utan avseende. Dessutom, *inte en enda* av dem som hade Knut Hamsun att tacka för liv och frihet behagade vittna till hans förmån! Detta kan endast delvis skyllas på att han inte hade någon advokat under processens två första år, men när han väl fick en tycker man, att vederbörande kunde ha ansträngt sig lite grann att leta upp vittnen till sin klients förmån; eljest är ett slikt beteende ingenting annat än en monumental otacksamhet, ovärdig varje människa med minsta gnutta ryggrad!

Ej heller syftet med besöket hos Hitler tog domstolen någon nämnvärd notis om, trots att ett referat av samtalet därstädes t.o.m. hade valsat runt i pressen ungefär ett halvår innan rättegången ägde rum. Anledningen till att Hamsun på eget initiativ - tvärsenemot hustruns uttryckliga motvilja - sökte upp Hitler var, att han ville förmå denne att avlägsna Terboven från sin post. Resultat: ett praktgräl - *ingen* hade någonsin vågat säga emot Hitler så framt som Hamsun gjorde - och ett misslyckande, som den stolte skräddarsonen från Hamarøy helst ville glömma.

För att återknyta till diktarhövdingens värderingar: Under vistelsen först på ålderdomshemmet i Landvik och sedan på *Psykiatrisk Klinik* i Oslo hade han tillgång till tidningar i fri tappning - censuren var ju hävd - och kunde för första gången på årtal ta del av sanningsenlig information och kunde således bilda sig en egen uppfattning om vad som hänt före och under kriget, vilket ledde till att han klart och tydligt tog avstånd från Hitlerismen och dess excesser. Detta står också explicit i pappren från *Psykiatrisk Klinik*, men *inte* i den konklusion angående Hamsuns själsliga status, som förelades rätten.

Utöver klara brister i förundersökningsmaterialet sådant det förelades rätten i Grimstad, och att han fick klara sig bäst han kunde utan försvarsadvokat nästan ända fram till rättegången - som inte ägde rum förrän en vecka före jul 1947 - tillkom en hatkampanj i pressen, som blossade upp med jämna mellanrum. Inte ens referatet från besöket hos Hitler förmådde vända opinionen. Det är omöjligt att föreställa sig att inte i alla fall lekmannadomarna - hemmansägare Omund Eigeland och häradskassör Jacob Flaa - skulle ha låtit sig påverkas därav. Den allmänna

stämningen i Norge på den tiden - åtminstone att döma av vad som skrevs i spalterna - krävde, att alla, som på ett eller annat vis haft med ockupationsmakten eller NS att göra, skulle straffas och helst pungslås in på bara skinnet, sak samma om bevisningen inför domstol inte skulle ha hållit streck i en normalt fungerande rättsstat. Eller annorlunda uttryckt: i detta den opportunistiska konformismens efterkrigs-Norge rådde en lynchstämning, t.o.m. kodifierad i den s.k. Landsviksanordningen, som på väsentliga punkter nonchalerade konstitutionen, som bäddade för en godtycklighet i rättsskipningen klart ovärdig en civiliserad stat. Följaktligen blev domen - eller snarare domarna; saken gick vidare till Höyesterett - ett solklart justitiemord, skamlöst kritiserad i sin mildhet(!) i norsk press, och icke ett dugg granskad för dess juridiska tvivelaktigheter!

Två individer som de facto ville Knut Hamsun väl men ändå lyckades göra ont värre var dels överläkaren på *Psykiatrisk Klinik* Dr Gabriel Langfeldt och dels hans advokat Sigrid Stray, som till slut i elfte timmen tog sig an hans fall. Dr. Langfeldt hoppades att den gamle kanske kunde komma undan det hela tack vare senilitet eller någon annan åldersbetingad mental krämpa - och höll på att knäcka honom totalt genom att alldeles i onödan hålla honom kvar på kliniken minst ett par månader extra! Dessutom är det uppenbart att Dr Langfeldt inte förstod sig på Knut Hamsun - denne var, trots sin ålder, sin undersökare intellektuellt överlägsen; han t.o.m. drev med doktorn vid mer än ett tillfälle! Och advokaten var uppenbart icke uppgiften vuxen; hon hade dittills haft att göra med Hamsun i samband med ett par smärre mellanhavanden med hans grannar samt skött hans ekonomiska och förlagsrättsliga ärenden. Hon hade väl helt enkelt inte den domstolsrutin som försvarsadvokat som tarvades för att gå i land med sin uppgift. De kort hon hade spelade hon oskickligt. *Föreliggande material hade, rätt utnyttjat, friat klienten och återupprättat hans heder.* Nu skedde detta nära nog post mortem, när han själv var utfattig och Nörholm ständigt balanserade på ruinens brant. Det var nämligen som så, att enligt Landsviksanordningen - delvis tillkommen i London f.å. - skulle alla NS-are och andra som bistått ockupationsmakten solidariskt ersätta norska staten för vållad skada, vilket i praktiken innebar carte blanche att konfiskera personliga tillgångar i form av fasta och pekuniära tillgångar. Knut Hamsun blev således dömd att betala ett enormt skadestånd, vars efterverkningar frun och barnen kände av långt in på 60-talet. Huruvida Nörholm fortfarande befinner sig inom familjen Hamsuns ägo är mig obekant, men ännu i mitten av 70-talet, när Thorkild Hansen källforskade för att skriva "*Processen mod Hamsun*", bodde Arild Hamsun med familj kvar på gården. Fordom var författarrojalities gårdens huvudsakliga inkomstkälla; på 70-talet var det julgransplanteringar.

"*Processen mod Hamsun*" är kort sagt mycket läsvärd, enär den dels ger en komprimerad biografi av huvudaktörernas liv, dels beskriver deras göranden och låtanden under kriget, och dels ger en mycket väldokumenterad redogörelse för justitiemordet och dess konsekvenser för familjen Hamsun. Att det än idag finns folk som håller Knut Hamsun för att ha varit nazist och landsförrädare - det fick jag t.o.m. lära mig i skolan! - må stå för deras räkning; det är alltför lätt att döma i efterhand när man själv har sitt på det torra, är politiskt korrekt och inte behöver riskera något.

Thorkild Hansen har, så vitt jag kan bedöma, gjort sitt arbete helt förutsättningslöst, och han talar heller inte om för läsaren vad denne skall tycka eller dra för slutsatser; detta ger sig självt. Dessutom tycker jag mig mellan raderna kunna utläsa en rungande protest mot efterkrigs-Norges lynchjustis och opportunistiska konformism, bottnande i den specifikt skandinaviska och ack så fördärvbringande Jantelagen. För vad hade hänt om Knut Hamsun handlat "rätt"? Hade han ackompanjerad av en hyllningskör återvänt från sin exil i utlandet, eller hade han blivit en död martyr i stället för en levande spottkopp? Hade han då fått gator och torg uppkallade efter sig och stått staty framför rådhuset i huvudstaden, så som skett

med danskarnas nationalklenod på parnassen H.C.Andersen? Några definitiva svar kan inte ges, när krig och allmän oreda ställer alla invanda begrepp om rätt och fel på huvudet. Och när väl vapnen tystnat måste alla, framför allt segrarna, fråga sig vad de egentligen kämpat för, om de uppnått vad de ursprungligen ville, och framför allt om det var rätt eller fel, gott eller ont. Det må understrykas att det inte finns några klara och entydiga svar på dessa frågor, ej heller när balansräkningen efter ett krig skall göras upp. Ett uttalat gott syfte kan så lätt vändas till sin motsats, vilket historien visar oss talrika exempel på.

Åsa Moberg beskrev en gång i en krönika apropå kriget i Bosnien den godhetens grymma paradox, som i vårt sekel lett till så mycken onödig blodspillan. Hitler ville skapa ett enat Europa under germansk överhöghet befolkat av ett friskt och starkt folk, som inte rökte, inte söp och inte åt kött - kort sagt ett slags lantligt landet Idyllien, där alla var glada och lyckliga - men hans val av metoder ledde till historiens hittills värsta blodbad, där alla civilisatoriska och mänskliga värden släpades i smutsen. Utopister av alla möjliga schatteringar har förvisso uttalat goda syften med sina visioner - även om man ofta på goda grunder kan dra deras människosyn i tvivelsmål - men deras tro på den egna förträffligheten, deras rigiditet och oförmåga att inse att andra kan tycka annorlunda leder dem raka vägen ner i fördärvet. Tack och lov stannar de flesta utopier på papperet; mänskligheten har dock dess värre lidit nog under de figurer som sökt förverkliga sina idéer. För att ta ett exempel: Napoleon Bonaparte, Vladimir Iljitj Uljanov alias Lenin, Josef Vissarionovitj Djugasjvili alias Stalin, Mao Tse-Tung, Adolf Hitler; se där några individer i mänsklighetens digra förbrytargalleri! Knut Hamsun passar liksom inte in i det sällskapet.

Kommentar. Det kanske intressantaste med Martin Goës synnerligen förtjänstfulla exposé är hans åskådliggörande av hur den avgörande faktorn i tragedin Knut Hamsun egentligen helt enkelt var den skandinaviska sinnessjukdom som populärt går under namnet *Jantelagen*: den sjuka mentalitetsattityd, som hela tiden vill slå ner och förstöra allt som inte låter sig undertryckas utan vidare. Dock kommer man inte ifrån, att Knut Hamsun begick ett misstag: om han fick felaktig information av sin hustru och inte genomskådade hennes partiska censurering i vad han fick läsa, så var det på hans eget ansvar, vilket han till sina sista dagar förblev klok nog till att erkänna själv. En viss Kaj Munk i Danmark begick inte samma misstag.

Martin Goës har tidigare förekommit i *Fritänkaren* i nummer 59 i samband med Shakespeare-debatten, där han uttalade sitt stöd för Edward de Vere, earlen av Oxford, som mannen bakom Shakespearedramerna, vilken åsikt han sedermera vidhållit. Den teorin finns ordentligt ventilerad i *Time International*, 5 april 1999. Vår redaktion har tagit avstånd från den teorin en gång för alla på den enkla grund, att Edward de Vere avled redan 1604, när ännu flera av de viktigaste dramerna inte var skrivna som måste ha skrivits senare.

Emellertid kommer man inte ifrån Edward de Vere som en nyckelfigur i mysteriet. Härmed fortsätter Shakespeare-debatten med sin 18-e artikel:

David Rhys Williams' inlägg i debatten.

Hans bok "*Shakespeare, Thy Name is Marlowe*" (1966) kommer egentligen inte med något nytt. Han summerar och bekräftar alla Calvin Hoffmans forskningsresultat i "*The Man Who Was Shakespeare*"(1955) och framlägger några andra därtill, främst doktor Mendenhalls metod. Allt tycks peka bort från William Shakespeare som författaren till de stora elisabetanska dramerna och i stället peka rakt på Marlowe, "*who stands alone, gloriously accused*". Det underliga är att alla dessa aktningvärda

forskningar och resultat, bedrivna sedan 1895, inte har fått Shakespearekännarna att ompröva det alltmer ohållbara fastklamrandet vid Stratfordmannen som dramernas upphovsman. Det kan bara förklaras på ett sätt: de vill inte, ty de vågar inte riskera den inbillade säkerheten i sin blinda auktoritetstro.

Naturligtvis är det inte heller säkert att Marlowe skrivit allt i alla dramerna. Vi har påpekat svaga partier i exempelvis "Timon" som inte kan vara autentiska. Men man kommer inte ifrån att Marlowe var skaparen av det elisabetanska blankversdramat och att han redan genom "Edward II" utvecklade det till sin fullaste formfulländning. Man kan inte bortse från att han ensam hade motivet till sin egen död genom Richard Baines' förintande angivelse av honom inför drottningens råd. Han hade inte kunnat fortsätta koncentrera sig på dramatisk diktning under ett sådant hot. Han hade alla skäl i världen till att befria sig från alla yttre störningar genom att försvinna som Marlowe för att ostört kunna koncentrera sig på väsentligheter. Och man kan inte bortse från det faktum att William Shakespeare inte existerar som diktare förrän efter att Marlowe funnit sin väg under jorden.

Varför då Shakespeare? Här är det viktigt att även hålla ett antal andra faktorer för ögonen. Marlowe var inte den ende diktaren. Thomas Kyd var död, men många andra sysslade med teaterkonsten. Vi får aldrig glömma paret earlen av Oxford och hans svärson lord Stanley, som båda enligt vittnesmål skrev dramer som ingen vet vart de har tagit vägen. Beaumont och Fletcher skrev dramer på löpande band. Ben Jonson kom senare, men det fanns även andra. Earlen av Oxford hade ett *Shake-speare* (ett skakat spjut) i sitt vapen, och denna heraldiska symbol förekom även annorstädes. *Time* påpekar mycket riktigt, att de Veres liv var mycket mer Shakespeareskt än någon annan samtidas: nästan alla dramernas mest dramatiska skeenden förekom i de Veres liv. Men en sådan färgstark och självcentrerad Don Juan-gestalt skriver inte världens vackraste poesi, och de dikter som de facto finns bevarade av de Vere kommer långt från det Shakespeareska språkets skönhet. De Vere må stå i ljuset, men beskrivaren därav är en annan. Hans svärson och teatermedarbetare och medentusiast William Stanley måste därmed bli starkt misstänkliggjord. Bröderna Stanley hade båda teaterkompanier, och William Shakespeare var skådespelare hos dem.

Det troligaste är att Shakespeare utsågs som lämplig samlingssymbol för en omfattande dramatisk verksamhet som kanske involverade fler krafter än de redan nämnda. Det är föga troligt att en och samme man skrev allt som ingick i "*The First Folio*". Där ingår exempelvis en dikt som man vet att skrevs delvis av Marlowe och delvis av Sir Walter Raleigh. ("*The Passionate Shepherd to his Love*" i poesisamlingen "*The Passionate Pilgrim*".) "*The First Folio*" är ett magnifikt samlingsverk av all den yppersta dramatiska och poetiska diktningen under tiden 1593-1613, och hur många diktare som helst kan vara medskyldiga. Men Christopher Marlowe satt inne med formen, som endast han hade skapat. Alla de andra kan ha bestått honom med hur mycket material och idéer som helst, han kan ha bearbetat hur många andras verk som helst, men redaktörens stämpel är hans egen.

Samma formfulländning utmärker Robert Burtons väldiga lärdomsverk "*The Anatomy of Melancholy*", hans enda verk, som är uppbyggt med samma klarhet i formen som ett Shakespearedrama. Denna överväldigande formrenhet är det oundvikligt att koppla ihop med formbyggnaderna i *The First Folio*s dramer. Vissa maskerade beaktelser i Burtons verk måste även misstänkliggöra Marlowe i underjorden.

Så har vi dikterna på William Stanleys släktingars gravar, (1632-33,) som direkt erinrar om sonetterna i *The First Folio*. Kan Marlowe ha levat så länge? Han skulle då ha varit 68-69 år. Som anknuten till den engelska teatern sedan 50 år kan han dock mycket väl ha varit motiverad att hylla namnet på dess störste gynnare och beskyddare så vackert som diktaren gör i dessa märkliga nekrologer.

William Stanley själv, earlen av Oxford Edward de Veres svärson, den kanske viktigaste nyckelrollen i hela nyckeldramat, dog först 1642 vid 81 års ålder, en mycket hög ålder för den tiden, och med honom dog den engelska teatern, som bannlysts av puritanerna, som hade jublat och skrivit skadeglada smädeskrifter över Marlowe vid nyheten om dennes död, denne Marlowe, som en biskop gett en utbildning vid Cambridge för att göra honom till teolog, som sannolikt skrev *Martin Marprelates* teologiska pamfletter från Marlowes hemstad Canterbury, som alltid förblev ett laddat och kontroversiellt namn för teologerna, och som under Robert Burtons namn troligen till slut återvände till teologin.

(Här en kuriös parentes i samband med Shakespearesk mysticism: *Stormen* bär en klar ockult stämpel med tydliga glimtar av 1610-talets på modet varande ockultism, men redan *Perikles* innehåller en rit som praktiserades av de första frimurarna, då ännu rocikrucianer: Akt III scen 2, där den förmodat döda Thaisa väcks till liv ur den ilandflutna likkistan. Tog rocikrucianerna denna mystiska scen från dramatikern eller tvärtom?)

Allt pekar på Marlowe. Shakespeare var det namn han valde som samlingsnamn för alla den tidens teaterentusiaster och deras samlade ansträngningar för att göra den engelska teatern till något lika stort och underbart som den grekiska teatern i Athen hade varit. Marlowes eget offer för denna sak var sitt eget namn och goda rykte. Offret hade inte kunnat vara större, - men så har heller "Shakespeares" teaterkonst aldrig överträffats.

Shakespeare in Love - och andra filmer.

En av männen bakom "*Shakespeare in Love*" är Tom Stoppard, som redan för länge sedan gjorde succé med "*Rosenkranz and Guildenstern are Dead*", som också den var en fantasifull och välskriven skröna. I "*Shakespeare in Love*" konstruerar dramatikern en historia kring "Romeo och Julia" som är så väl och övertygande skriven, att min väninna när hon såg den med mig sade: "Just så måste det ha gått till," en typiskt kvinnlig reaktion på en saga som är så väl berättad att den är mera övertygande än verkligheten.

Tom Stoppard vill få det till, att Shakespeare blev kär i en viss Viola de Lesseps, som även blev kär i honom, varpå hon lyckas nästla in sig som skådespelare i hans teater och blir hans musa. Pjäsen som han då skriver, repeterar och iscensätter är givetvis "Romeo och Julia", och året är 1593. Men Viola har en friare, den mäktige earlen av Wessex, som köpt henne av hennes far och vill ta henne med till Amerika. Richard Burbage, Christopher Marlowe, drottning Elisabet och andra historiska personer förekommer och spelar alla viktiga roller. Vid ett tillfälle när Shakespeare uppvaktat Viola åker han fast för Wessex som frågar vem han är. Han svarar Christopher Marlowe, och Wessex får ett praktfullt mordmotiv då det är uppenbart att poeten stulit Violas oskuld före honom. Kort därpå blir Marlowe mördad, Shakespeare får förskräckliga samvetsqual, och han svär att föra Marlowes penna vidare.

Det hela är en praktfull historia och kanske årets bästa film, vad man än må tycka om dess ytterst godtyckliga hantering av verkligheten på den tiden. Men om det var något som Shakespearedramernas författare verkligen sysslade med, så var det ju just manipulation med verkligheten.

"*Elisabet*" är inte en lika rolig film men har i stället andra förtjänster. Den är mera stilistisk, imponerande och storslagen och framför allt mera historiskt riktig. "*Shakespeare in Love*" är en utsvävning i de vildaste fantasier och mycket ambitiös som sådan och nästan oöverträffbar i sin spiritualitet, medan man i "*Elisabet*" i stället

riktat sina ambitioner mot att göra en så verklighetstrogen bild som möjligt av drottning Elisabets öde. Och detta har man lyckats med.

"*Elisabet*" är ett chockerande porträtt av en kvinna. Den berättar historien om hur hon blev "jungfrudrottningen" på bekostnad av all sin mänsklighet. Historien är mörk och dystert men mycket dramatisk och håller en högre konstnärlig stil än Shakespearefilmen. Dessutom är den illustrerad med en mycket rikhaltigare musik med Mozarts Requiem (inledningen) som pricken på iet när Elisabet dött som människa och i stället blir den fulländade politiska masken.

Kate Blanchett gör rollen med makalös bravur och överträffar Gwyneth Paltrow. Man smälter inför det första mötet med henne. Men ännu starkare är Geoffrey Rush som den ogenomträngligt förfärlige Sir Francis Walsingham. Det är den rollfiguren som etsar sig kvar i minnet, och man får det intrycket att han var den ende som verkligen lyckades med att beröva jungfrudrottningen hennes mänskliga oskuld och som därmed kunde spela ut henne som den verkliga jungfrudrottningsmarionetten som skyltdocka för det mäktiga England som bödeln Walsingham lyckades skapa. Vi får aldrig glömma att det var han och inte Elisabet som fick Maria Stuart ända fram till stupstocken.

Med all rätt fick Roberto Benigni årets Oscar för bästa regi m.m. genom sin underbara film "*La vita é bella*", en annan sanslös skröna som med alla tillåtna och otillåtna medel excellerar i att överskrida alla tänkbara gränser i demonstrativ och hejdundrande måttlöshet. Filmen har kritiserats för att den driver med heliga ting som kräver respekt, men koncentrationslägren och förintelsen har man faktiskt drivit med förut om än inte lika effektivt: Jerry Lewis gjorde det på 70-talet men med större smaklöshet. Saken är den, att Roberto Benigni gör det med stil och med en innerlig mänsklighet, som för tankarna till Charlie Chaplin. Hans film har både poesi och ömhet i en så stor utsträckning, att hans viktiga fabel faktiskt är övertygande. Det har sagts om Vittorio de Sicas filmer, att deras realism överträffar verkligheten. Det kan man också säga om Roberto Benignis sällsynt virtuosa komedi om hur man bearbetar och överlever ondskan med barnasinn i behåll.

Ändå är Gabriele Salvatores film "*Mediterraneo*" från 80-talet en ännu underbarare film, denna ytterst älskvärda och djupt mänskliga historia om hur en grupp italienska soldater i andra världskriget landsätts på en grekisk ö för att ha den som bas, varpå de efter ett radiohaveri fullkomligt förlorar kontakten med verkligheten. Kriget, Italien och omvärlden glömmar bort dem, tiden går, de anpassar sig till ett liv på ön, en målar fresker i kyrkan och en annan gifter sig med den lokala horan som tyskarna fört med sig från Athen och glömt kvar på ön efter sig, och först efter kriget får de besök av en engelsk trupp som förvånad inspekterar deras tillstånd och meddelar dem att kriget är över för länge sen. Sådant har hänt i verkligheten: på 70-talet hittades en japansk soldat på en ö i Filippinerna som fortfarande väntade på vaktavlösning och trodde att andra världskriget ännu höll på. Vad för en fåfäng lek är inte varje krig och hela världshistorien mot en sådan idyll som bortglömd levande absurditet på en paradiso fjärran från den narrarnas och dårarnas skenande karusell som hela den politiska världen är?

Den rysliga resan till Ryssland - en rysare (del 8 och definitiv avslutning)

Avfärden från Petersburg skedde i strålände solsken. När vi nu skulle sitta inne i en buss hela dagen igen var det så gott väder som vi inte hade haft under hela veckan. Dessutom hade Svend fått chockuppgifter i telefon om att det igår hade tagit fyra timmar för en dansk buss att passera gränsen. Därför kunde vi inte stanna till i Viborg, som vi hade tänkt.

Vi passerade alltså Viborg i flygande fläng och kom sedan genom gränsen på en timme. Våra så utförligt tillknopade visumrapporter om hur mycket valuta vi medförde i dollar, kronor, rubler och mark ville gränspoliserna inte ens se åt. Plötsligt var vi inne i Finland igen.

Kontrasten mellan de två länderna är slående. På den ryska sidan fattigdom, elände, smuts, förfall och en omåttlig nedskräpning överallt; på finska sidan välstånd, prydighet, renhet, glädje, käckhet och sprudlande framåtanda. Det är en gränspassering av samma slag som mellan Turkiet och Grekland.

Småningom aktualiserades problemet om jag skulle hoppa av i Finland för att bege mig ner till Sarvsalö eller inte. Jag kunde ha gjort det. Vi passerade avtagsvägen ner till Pernå, där jag hade goda vänner, som det bara skulle ha varit tre kilometer att gå till från huvudvägen. Därifrån hade jag sedan med god sannolikhet kunnat få lift de 45 kilometrarna till Sarvsalö. Men jag blev medveten om denna möjlighet för sent, och chauffören kunde inte stanna utan förvarning mitt på vägen.

Den andra möjligheten var i Gammelby. Av en händelse stannade vi till där för en kaffepaus. Därifrån var det bara 3 mil till Sarvsalö, och jag hade nog kunnat lifta direkt. Vad som avhöll mig var flera faktorer som manade mig att fortsätta.

Dels väntade mycket arbete på mig i Göteborg. Det var väl det viktigaste. Men en annan väsentlig faktor var att Nils var utan pengar, och jag var den närmaste till hands att ta ansvar för situationen. Han hade allt som allt 3 mark och 5 kronor kvar fastän han tagit med mycket mera pengar än jag, medan jag hade mer än 1000 kronor kvar. Ej heller kunde jag låna honom pengar och hoppa av, då det jag sedan hade kvar inte skulle kunna betala en Finlandsvistelse med extra hemresa. Hemresan med danskarna var ju redan betald.

Så det blev till att fortsätta. Det var det enda vettiga att göra. Vi passerade motorvägen norr om Borgå, och jag såg långtansfullt bort mot Domkyrkans tak i fjärran - att hoppa av med Borgå inom avlägset synhåll hade varit den tredje möjligheten.

I Helsingfors skulle danskarna göra sightseeing. Det blev både Tempelplatsens Klippkyrka och Sibeliusmonumentet, varunder tiden gick. Sedan visade sig trafiken i Helsingfors centrum vara helt omlagd, så att bussen inte kom fram någonstans, och tiden gick. Halv sex kom vi fram till Siljaterminalen, varefter vi fick skynda ombord under allmänt kaos; och Nils och jag, som enkom betalat för en 2-personshytt, fick en tredje person in i hytten, som betalt för densamma. Ingen kunde reda ut den härvan och allra minst expeditionen ombord.

När vi följande morgon rullade iväg mot sydväst i riktning Göteborg förblev vädret exemplariskt och gassande, men väster om Vättern började skyarna mörkna. Våra värsta farhågor slog in: hemma i Göteborg var det åter ihållande spöregn utan pardon i tryckande novembermörker och knappt elva grader varmt (i början av augusti). Denna sommar eller rättare sagt gröna vinter var åtminstone konsekvent i sitt envisa framhårdande att vägra förneka sig.

Höjdpunkten av resan hade givetvis varit balettaftonen på Alexandrinskijteatern från 1832, men även det litterära Petersburg lämnade outplånliga intryck. Det var inte bara Pusjkins, Gogols och Dostojevskijs stad men även Edith Södergrans, Tito Collianders och Eino Hanskis, och de tre finländarnas stad var exakt samma stad som ryssarnas. Man erinrar sig att det första Petersburg var en svensk stad kallad Landskrona som Torgils Knutsson byggde år 1300 och som följande år förstördes av ryssarna. Nyen och Nyenskans (mitt emot Smolnyjinstitutet på östra stranden av Neva) kom senare, där Gustav Adolf tillbringade en vinter med jul och nyår tillsammans med Axel Oxenstierna år 1617. Gustav Adolf var den förste som insåg ortens placerings oöverskådliga betydelse, och han gjorde vad han kunde för att utveckla den i svensk regi. Nyen är det svenska namnet på Neva. Orten förblev svensk ända tills Peter den Store tog den 1703 och lät bygga sitt Petersburg. Från 1300

till 1703 fanns det alltså bara svenska befästningar där, och Petersburg har bara funnits i 295 år, och den har från början varit mera internationell som stad än rysk, då den mest byggdes av italienska, franska, holländska och tyska arkitekter.

Naturligtvis har Pusjkin, Gogol, Dostojevskij, den ryska konsten och den ryska baletten satt sin evigt outplånliga prägel på staden, och må denna ryska prägel aldrig avmattas. Men Södergran, Colliander och Hanski bygger vidare på den stora ryska litterära traditionen och utvecklar den och bevisar med sin litterära vittnesbörd att Petersburg även är en nordisk stad, och den var nordisk långt innan den blev rysk. Vilka ryssar har satt sin prägel på staden under 1900-talet? Egentligen (utom baletten) bara bluffen Majakovskij, i viss mån Gorkij och den gnisslande dissonansprofeten Sjostakovitj med sin Leningradsymfoni. Men hela Leningradkapitlet förblir hopplöst en parentes, som står helt utanför det eviga Petersburg, och som staden idag helst inte vill kännas vid utan bara glömma. Och Pusjkin var son till en mulatt, Gogol var ukrainare som aldrig trivdes i Petersburg, och Dostojevskij hade finlandssvenskt och litauiskt blod - Dostojevo ligger i Litauen. Därav kan man dra den inte helt felaktiga slutsatsen, att Petersburg trots allt är mindre en rysk stad än en nordisk.

Ser man den som en nordisk stad framstår den utan jämförelse som Nordens vackraste. Endast Stockholm hade kunnat mäta sig med dess skönhet, om man på 60-talet inte hade fördärvat hela centrum. Petersburg lämnades i fred av två världskrig, Lenin övergav staden för Moskva och skonade den därigenom från annan kommunistisk vandalisering än bara namnbytet till Leningrad, och Mannerheim vägrade i andra världskriget att delta i en eventuell tysk-finsk stormning och erövring av staden. Mannerheim kallade staden för "Nevastaden" och tog därmed avstånd från båda de modernare benämningarna Petersburg och Leningrad.

Så har vi Joseph Brodsky, den senaste store litteräre representanten för "Nevastaden", som flydde från sitt land och bytte språk. Tyvärr fick han inte uppleva 90-talets återgång till en ny klassisk era för Sankt Petersburg med restaurerat kejsarligt namn och med rang som inte bara Rysslands mest internationella stad utan även som dess kulturella huvudstad.

Lev vidare, Sankt Petersburg, med din skönhet och din ojämförliga kulturrikedom, som ett exempel inför hela världen på att stil, skönhet, livskvalitet och andlighet fortfarande fungerar i vår illa medfarna värld och att de till och med kan bjuda ett sådant barbari som 1900-talets stormar spetsen och överleva med den äran.

(Augusti 1998.)

Beethovens sonater, del 15 och avslutning.

Den sista sonaten kallas i latinska länder för "*Il Testamento*", testamentet, en ytterst adekvat benämning, då det ju är hans sista sonat; men samtidigt är benämningen totalt malplacerad, då denna sonat egentligen bara är ett enda stort frågetecken.

Den skiljer sig nämligen helt från alla de tidigare sonaterna. Den har bara två satser, och dess andra sats är ett Adagio av variationer. Så har han aldrig tidigare avslutat en sonat. Redan hans samtid ville att han skulle avsluta sonaten med en tredje sats, men han hävdade, att sonaten var färdig som den var. Är den det?

Den första satsen är heroiskt gigantisk i Beethovens mest typiska stil, och Wilhelm Kempff beskriver den som en scenberedning för en tvekamp på en romersk arena. Mot dessa hårda nypor ställer Beethoven den andra satsen, hans mest subtila, mest känsliga, mest eteriska, mest lyriska och mest obeskrivliga, som om han i denna

musik faktiskt lyckats komponera musik som inte kan uppfattas av örat. Den är den definitiva avslutningen på hela cykeln av de 32 oöverträffbara sonaterna,

- som därmed utgör en förvånansvärt helgjuten enhet. Någon har sagt, att musik är andlig arkitektur. Om någon i musiken är en andlig arkitekt, så är det Beethoven. Ingen har så i musiken utvecklat och finputsat den musikaliska formen som denne döve tonsättare, och han har få som därvidlag kommer honom nära: det är egentligen bara Händel och Bruckner. Beethoven uttalade en gång, att Händel var den störste av alla kompositörer, och i mångt och mycket fortsätter Beethoven just Händels arkitektoniska formbyggeri i främst dennes oratorier; och Bruckner är egentligen den enda symfoniker efter Beethoven som lyckas fortsätta utveckla den symfoniska formen.

Men Bruckner är inget geni, medan Beethovens musik alltid är genialisk, utstuderat genialisk, metodiskt genialisk. Mozart var ett gudabenådat geni och Beethovens store föregångare, utan vilken Beethoven aldrig kunnat prestera vad han gjorde från en så hög plattform, men Mozart saknade metodik. Han bara skenade iväg med sina underbara nycker och flög med dem lycklig ner i avgrunden av sitt totala slarv med liv, hälsa och ekonomi. Beethoven hade i stället en ständig uppförsbacke genom sitt hörselhandikapp, varunder han med stor möda tvingades till robustare metoder.

Men den sista sonaten är ett frågetecken. Varthän härifrån? tycks vara det problem den ställer. Allt är fullbordat, mitt liv är slut, formen är klar, jag har inget att tillägga. Har någon annan det?

Chopin och Schumann övergav formen för att i stället experimentera fram ett mer expressionistiskt tonspråk. Det förde in i romantiken, som efter dem urartade till en upplösning av alla former.

Men Beethovens former finns kvar. Brahms höll sig inom dem, Bruckner och Sibelius arbetade vidare på dem, men de var de sista arkitekterna. Den stora musikaliska arkitektskolans universitet har efter dem länge varit utan elever.

I nästa nummer: *Chopins preludier*

Kulturkalender, april-maj 1999.

2 : Alec Guinness 85 år.

4 : Marlon Brando 75 år.

- Doris Day 75 år.

5 : Casanova, fortfarande världens störste älskare, 275 år.

- Nigel Hawthorne 70 år.

6 : Andre Previn 70 år.

- Utbrytarkungen Harry Houdini (Erich Weiss) 125 år.

- 800 år sedan Richard Lejonhjärta stupade under pågående korståg.

- -210 år sedan George Washington blev Amerikas förste president.

7 : David Frost 60 år.

- Francis Ford Coppola 60 år.

- 50 år sedan "South Pacific" hade premiär på Broadway.

8 : Ian Smith 80 år.

10 : Max von Sydow 70 år.

- Säkerhetsnålen fyller 150 år - och håller än!

11 : Karl-Alfred fyller 70 år.

12 : 45 år sedan Bill Haley and his Comets körde i gång "Rock Around the Clock".

- 85 år sedan premiären på Bernard Shaws "Pygmalion", senare "My Fair Lady".

- 13 : Stanley Donen 75 år.
 - 80-årsminnet av Amritsarmassakern, troligen avgörande för Indiens självständighet,
 ehuru Indien även som självständig stat fått dras med senare Amritsarmassakrer.
- 14 : Sir John Gielgud 95 år och still going strong.
- 15 : Claudia Cardinale 60 år.
- 16 : Henry Mancini skulle ha fyllt 75 år.
- 19 : 175-årsminnet av Lord Byron.
- 21 : 300-årsminnet av Jean Racine.
 - 10 år sedan demonstrationerna på Himmelska Fridens Torg i Peking började omfatta mer än 100,000 människor.
- 22 : Immanuel Kant 275 år.
- 24 : Shirley MacLaine 65 år, New Age-rörelsens översteprästinna.
- 25 : Al Pacino 60 år.
 - Giuglielmo Marconi 125 år.
 - *Robinson Crusoe* fyller 280 år.
- 28 : 210 år sedan myteriet på Bounty ägde rum.
- 30 : Drottning Juliana av Nederländerna 90 år.
- 1 maj : Joseph Heller 70 år.
 - "Läderlappen" 60 år.
 - Audrey Hepburn skulle ha fyllt 70.
 - 20 år sedan Margaret Thatcher blev den första kvinnliga premiärministern i England.
- 7 : Evita Peròn skulle ha fyllt 80 år.
- 10 : *Fred Astaire* 100 år.
- 11 : 50 år sedan Siam blev Thailand.
- 12 : Burt Bacharach 70 år.
- 15 : James Mason skulle ha fyllt 90.
- 16 : 'Oscar' 70 år.
- 19 : James Fox 60 år.
- 20 : *Honoré de Balzac* 200 år.
- 22 : Charles Aznavour 75 år.
- 25 : Ian McKellen 65 år.
- 29 : Gilbert Keith Chesterton 125 år.
- 30 : Benny Goodman 90 år.
- 31 : 'Big Ben' har hållit tiden i 140 år.

Europeisk turné, del 12.

Invändigt visade sig Paolos nya hus (det utvändigt gamla rucklet) vara rena slottet. Hans lägenhet består av sju-åtta ofantliga rum med fem meter i takhöjd, och dessutom har han en trädgård med apelsiner, citroner, palmer och andra exotiska träd, buskar och blommor. Naturligtvis kräver ett sådant palats och en sådan palatsträdgård enormt mycket arbete, och han har inte ens hunnit börja ännu. Han flyttade ner till denna makalösa bostad från sin förra av ekonomiska skäl. Samtidigt låter han en olycklig blond dam bo hos sig utan att hon behöver betala - de är bara vänner, och hon har ett rum för sig.

Denna olyckliga dam visade sig vara en mänsklig faktor av oroväckande proportioner. Vår första konfrontation inträffade när jag var på väg in i duschen färdigt uppklädd i Tarzankostym. Men det var inte detta som föranledde hennes framstöt. Paolo var på jobbet och hade sagt att jag fick ta vad jag ville i kylskåpet, detta hade jag gjort, och nu visade det sig att hon hade upptäckt att jag hade tagit två

av hennes små yoghurtburkar. Detta föranledde en halvtimmes monolog från hennes sida innan jag fick en syl i vädret och kunde förklara att brottet begåtts i olycklig okunnighet och fullkomlig oskuld. Detta föranledde en ny halvtimmes monolog från hennes sida, som bara handlade om att jag inte skulle vara arg på henne. Naturligtvis var jag inte arg på henne. Det var hon som var arg på mig för att jag hade fräckheten att bo i Paolos hus utan att han hade informerat henne om denna plötsliga yoghurtstnattande Tarzangäst. Under hela denna politiska debatt stod jag mer än halvnaken och frös. Till slut fattade hon att jag var på väg in i duschen och sade: "Du måste sätta på varmvattenberedaren först. Det tar bara en halv timme innan vattnet blir varmt." Jag tackade varmast för den viktiga upplysningen, som hade varit lämplig en timme tidigare.

Vår andra konfrontation var av helt annat slag. Denna gång hade jag noga aktat mig för att vidare röra hennes massiva och ytterst personliga yoghurtförråd. Klockan åtta en morgon kom hon in till mig när jag låg och sov och satte sig gråtande på min sängkant. Hon hade inte kunnat sova på hela natten och visste inte om hon skulle in på sjukhus eller kontakta polisen. Det var våldsamt synd om henne då hon led av den högsta gradens panikångest. Kvällen innan hade hon sminkat sig decimetertjockt som en vamp och varit ute hela natten med sina vänner. Jag lyssnade tålmodigt och fick som vanligt ingen syl i vädret. Vad hon ville var att jag skulle gå ut på stan och telefonera till endera av två av hennes vänner. (Paolo har ingen egen telefon.) Det var bara att lyda. Men i stället för att gå till närmaste telefonautomat gick jag till Paolos kontor och framlade situationen för honom. Han suckade och sade: "Detta är ett problem." Sedan gick han och ringde till de båda numren. Den ena var på jobbet och den andra var inte heller hemma. Han kom tillbaka till mig och sade: "Gå hem igen och be henne gå till sängs och sova nattruset av sig." Det gjorde jag, jag berättade för henne i detalj om hela omfattningen av missionens fiasko, varpå hon lydde Paolos råd och - somnade.

Mera angenäm var bekantskapen med Anna. Det var en engelska som vi träffade på en orgelkonsert med musik av Bach, Mozart och Brahms. Hon levde i Catania som lärare i engelska, och hon slog följe med oss för resten av kvällen. Hon njöt av att få tala riktig engelska med mig, och Paolo njöt av att få förbättra sin engelska med tålmodig professionell hjälp. Vi intog en härlig middag tillsammans hemma hos Paolo, varefter jag följde henne hem medan Paolo gick till sängs efter en lång och tröttsam dag.

Fördelen med Catania är att allt är inom gångavstånd. Staden är på en halv miljon, men nästan alla bor i centrum. Man kan således lätt nå vad som helst i hela staden bara genom en enkel promenad. På vägen hem visade mig Anna sin favoritpromenad via alla de vackraste monumenten och kyrkorna och slotten i staden i nattbelysning under en tilltagande halvmåne. Promenaden kulminerade givetvis vid den store Fredrik II:s härliga borg från 1200-talet, som numera är konstmuseum.

Något måste också sägas om konserten. Organisten Gianluca Libertucci var skicklig med egen notvändare, men egendomligt nog togs priset bland hans exekverade verk av Mozart, den minst professionella orgelkompositören i programmet. Stycket, ett Andante i F-dur K 616, var Mozart från hans mest bedårande sida: luftigt och lätt, melodiöst och perfekt harmoniskt och samtidigt utsökt originellt. Till detta stycke använde organisten bara de ljusaste flöjtstämmor kryddade ibland med klämtande klockklanger. Ingenting passade den vita staden Catania, det varma ljusa Sicilien och denna speciella orgel, som hade trakterats av Vincenzo Bellini, bättre. Både Brahms och Bach slocknade inför denna ljuvligt ljusa tolkning av Mozarts mest lyckliga infall som försiktig men snillrik orgeltrevare. Och på denna konsert träffade jag Anna.

Något måste även sägas om min utflykt till Taormina. För första gången på resan värmdes solen så att man måste klä av sig det mesta. Från järnvägsstationen var det relativt lätt att ta sig upp till staden längs en gångstig, som delvis hade rasat igen - det fanns en skylt på vägen som meddelade 'avstängd väg' - även för fotgängare. Men man kunde ta sig över den rasade biten och nå stadens centrum genom den utsökt väl underhållna parken på Monte Tauro, ovanför vilken låg den kanske mest spektakulärt placerade av alla grekiska amfiteatrar.

Från åskådarplatserna har man utsikt inte bara över hela havet utan även mot Etna. Teatern används ännu idag och är relativt väl bibehållen. Taormina är Siciliens äldsta grekiska koloni (från 700-talet f.Kr.) och var ofta huvudstad på ön både under romarna och bysantinerna. Dess historia har alltså alltid varit kontinuerlig sedan 2700 år, och staden är ännu idag Siciliens rikaste och mest attraktiva för turister. Det kryllade av tyskar och österrikare även nu i denna kalla månad mars, så att tyska var det dominerande språket på vissa håll i staden.

Denna välfärd hade dock den konsekvensen, att alla priser var hutlösa. En espresso kostade 3000 lire. Det var som i Venedig. Att inta en måltid där var otänkbart. Man hade ruinerat sig direkt. Man var dock tacksam för det vackra vädret och hela den underbara dag som detta besök i Taormina hade inneburit.

När jag lämnade Catania efter två dagar kom Anna och följde mig till tåget. Fastän jag redan sagt farväl till Paolo på banken uppenbarade han sig också vid tågets avgång, och båda hade avskedsprenter. Således lämnade jag Catania när det var som allra bäst och hade anledning att se fram emot återkomsten. Jag försökte intressera Anna för vår bulgariska Polyglotos-förening och för Letnans översättningsprojekt, så det kan bli ett samarbete över Nordsjön och Alperna mellan oss med tiden.

(Tyvärr blev det inte så. Då hon aldrig gav mig sin adress i London, och då Paolo nu har lämnat Catania, har jag förlorat kontakten med henne.)

(Forts. i nästa nummer.)

Lyckoresan, del 6.

Vädret hade klarnat upp när vi kom fram till Thessaloniki i gryningen. Det fick mig att besluta att följa med Martin upp till Meteora väster om Larissa, det sägenomspunna meteorlandskapet uppe i bergen med kloster och eremitbostäder högt uppe på omöjliga klipp-pelare.

Emellertid var prognoserna inte goda. Av konduktören fick vi veta att det inte längre gick något tåg upp till Kalambata. Det betydde att vi måste ta buss eller bil upp dit och betala extra för det. Likväl satsade vi modigt på projektet och steg av i Larisa i strålände solsken - resans tredje vackra dag. Vi hittade ingen busshållplats så fann oss hänvisade till taxi, som erbjöd sig att köra oss ända fram till Kalambata för bara 4000 drakmer tillsammans - det hade kostat 3000 med buss med byte i Trikkala. Vi kontrollerade gång på gång att han menade allvar med 4000 för oss tillsammans - och slog till. Tre gånger om inte fyra kontrollerade vi hans pris och fick det bekräftat. När vi kom fram till Kalambata ville han naturligtvis ha 4000 per person. Det blev palaver och gräl, och vi bad honom köra oss till polisen. I stället körde han oss till en hotellvärdinna som stod på hans sida, som ringde till en väninna som inför oss bekräftade att 2000 per person var omöjligt, sedan körde han oss till turistinformationen där han krävde 9000 av oss, men till polisen ville han aldrig köra oss. Detta gav mig och Martin en mycket otrevlig smak av hela stället och hela Grekland. Vi hade haft en överenskommelse, och chauffören hade tre gånger

bekräftat den bara för att sedan ställa till med otrevliga scener. Vi betalade honom till slut 8000 bara för att bli av med honom och slippa se den tarvliga skojarerna mera.

Detta är baksidan av turistnäringen. Meteora blir ett turistställe, de kommer i stora skaror med mycket pengar, priserna stiger och blir orealistiska, och så kommer de vanliga människorna i kläm.

Martin och jag försökte trösta oss med att gå på en lång promenad i solskenet över de magnifika bergen och följa fantastiska stigar mellan de monumentala klipporna, som reste sig lodrätt upp ur marken hundratals meter med vackra kloster högst upp. Gärna hade man stannat i flera dagar i detta häpnadsväckande landskap, men vem kunde ha råd med det? Vi betalade 3000 per person för en säng för natten, och det var mycket billigt för Kalambata.

Vad skall man då säga om detta fantastiska landskap vid Meteora, som till och med (enligt Martin) är mera storslaget än Kappadokien? När vädret är klart över Meteora ser man hela berget Olympus i norr med dess snötäckta höjder, och just ett sådant landskap som Meteora förefaller sannolikt som inspirationskällan till de gamla grekernas fantasier om gudarnas tillhåll vid Olympus. Bergsformationerna är så fantastiska och synbarligen övernaturliga, att de bara kan föranleda spekulationer i det gudomliga. Och det är helt i enlighet med Meteoras natur att det byggts kloster för gudomlig kontemplation just på topparna av dessa monumentala pelare till otroligt lodrätt rakt uppstigande klippor. Hela Meteora är som ett landskap av de mest överväldigande naturliga monument, som om klipporna hade skulpterats av gudar. Meteora är verkligen gudarnas hemvist vid Olympus - det var just här de bodde. De kan inte ha bött på något mera ändamålsenligt ställe.

Jag lämnade Meteora dagen därpå. Martin stannade kvar och funderade på att bege sig ner till Volos. Själv begav jag mig mot Athen. Himlen hade förmörkats av moln, så något vackert väder var inte att hoppas på på dessa breddgrader.

Vi hade följts åt från Istanbul och haft stort utbyte av varandra. Utan honom hade jag aldrig begett mig till Meteora. Genom att vi var två blev chockerna och skadorna mindre. Han var en ivrig student av C.G.Jung, vars flummiga ockultism jag inte helt kunde engagera mig i. Så jag reste ensam till Athen.

Det var sig likt: smutsigt, förfallet, hektiskt, vansinnigt och bedårande. Ju mindre sagt för övrigt, desto bättre. Taxichauffören som bedrog oss till Meteora var bara början. Den grekiska snikenheten har mångdubblats i och med EU. I Athen blev det ständigt gräl om pengar och räkningar. Devalveringen i våras var överkonsumerad, priserna hade nästan fördubblats, och alla demonstrerade sin girighet. Ej heller fick jag kontakt med mina vänner. Min närmaste vän måste precis fara ut till Sounion med sin svärmor för familjefridens skull, och mina svenska vänner hade precis fått hela släkten på besök. Till all lycka kunde åtminstone Icke ordna en privat lunch med mig. Hans utlåtande om Grekland var symptomatiskt: "Grekland är i ett tillstånd av kronisk panik." Jag kunde ha tillagt, att denna panik blev kroniskt mera upphetsad.

Men den största sorgen var att Willy var borta. Han hade bortrationaliserats. Min gamle holländske vän i mitt stamvandrarehem hade alltid tagit väl hand om mig, vi hade alltid haft roligt tillsammans, han om någon hade stått för trivseln där, och nu var han borta. För mig symboliserade han alla mina gladaste dagar i Athen: de glada luffarna, den bohemiska internationalismen, de många originalen, David Braithwaite och doktor Sandy med deras klientel - han var nyckeln till dem alla. Han hade alltid varit full och på strålande humör, vi hade ibland haft gränslöst roligt tillsammans, och nu var han bortrationaliserad. Ågaren hade höjt priserna med 40%, och det blev bråk med honom om min räkning för första gången någonsin. Tydligen var det dags att finna ett nytt vandrarhem och att lämna Athen fortast möjligt.

Men Athen ville inte släppa mig. Den dagen gick det inga tåg till Patras. Det gavs ingen förklaring. Bara för att komma bort tog jag då tåget till Kalamata vid Peloponnesos sydligaste vik i hopp om att komma runt till Patras den vägen. På så

sätt fick jag äntligen se Mykenes och Argos omgivning, och strax norr om Tripolis visste jag att Sparta hade legat. Men resan till Kalamata tog 6_ timmar, när vi kom fram var klockan 10 på kvällen, och tåget vidare skulle gå 8.23 följande morgon. Under tiden skulle stationen vara stängd och låst. Tillsammans med mig var ett danskt par från Fyn strandade i Kalamata, jag tycks alltid få ihop det med danskar från Fyn när tågen inte fungerar på Peloponnesos, och vi finkammade hela staden efter ett rimligt nattkvarter. Något sådant fanns inte. Det billigaste vi kunde finna var ett rum för tre personer för 9000 drakmer. Dit gick det sista av min grekiska ekonomi.

Även tåget följande morgon till Patras hade sina problem. Resan tog drygt 7 timmar, lok byttes fyra gånger, och att hoppa av vid Pyrgos för ett besök upp till Olympia var därför inte att tänka på. Man kunde ju bli kvar där. En annan gång kanske.

Resan ner till Kalamata var dock mycket intressant och vacker, och i det sydvästra hörnet av Peloponnesos finns även mycket av det antika Grekland kvar. Pylos var ju den gamle Nestors hemvist, och det tycks alltså vara ett kärnområde för det evigt hellenska. Från Tripolis till Kalamata såg jag ingenting på grund av kvällsmörkret, men från Kalamata fram till kusten var resan uteslutande vacker. Ohyggliga spår fanns dock kvar av sommarens skogsbränder - jag har aldrig tidigare sett förbrända olivträdsskogar. Synen var ohygglig. Men längs hela västkusten är resan dödligt tråkig och enformig, tills man kommer fram till Patras. Hela tågresan Athen-Patras "bakvägen" tog alltså 14 timmar - med övernattningsnatt mitt i.

Föränderligheten går för snabbt i Grekland, och det är det mänskliga som tar skada därav. Som alltid blir de små och oskyldiga människorna sittande emellan, och ovärderliga mänskliga värden offeras, för vad? För en bättre ekonomi i EU med en ökad centralisering och industrialisering, miljöförstöring och omänsklighet i ständigt tilltagande acceleration, mot vad? Svaret är givet. Det är det som ingen vill tala om.

(Forts. i nästa nummer.)

Nya vägar i Indien Del 5 : **Uttarkashi.**

Detta idylliska samhälle mitt i hjärtat av det indiska Himalaya ligger 15 mil från Rishikesh och 10 mil från Gangotri. Det erinrar mycket om Badrinath med den brusande floden, de provisoriska hängbroarna och staden förtvivlat klamrande sig fast högt uppe längs den nyckfulla stormiga flodens stränder. Längs vägen såg vi massor med jordskred, och vägen har bara provisoriskt reparerats överallt. Vid dessa tjogtals ställen är det omöjligt att möta trafik.

Jag fick ett dubbelrum på hotell Hanslok för 70 rupier med kall dusch och toalett på rummet. Det var bättre än "*Traveller's Lodge*" där jag erbjöds ett trebäddsrum för 150 rupier med allmän kalldusch och toalett i korridoren. Detta trebäddsrum var det närmaste detta hotell kunde komma ett enmansrum. Hanslok var mer än tillfyllest, om jag dock som vanligt sov illa på grund av morgondagens nervpirrande resetapper.

Det blev till att stiga upp 04.45. Bussen lämnade Uttarkashi halv 6, och det var en direktbuss till Srinagar. Dagens mål var Joshimath, men det var tveksamt om jag skulle klara det, då det var över 300 kilometer dit längs oländiga vägar i tröga och klumpiga bussar som ofta tog halvtimmepauser för ett allmänt glas te.

Åter passerades Tehri, och hela Gangesdalen var full av rök och damm från det kontroversiella gigantiska dammbygget. Brukar dammar damma så mycket? På långt håll såg det ut som en lokal sandstorm, och denna tjocka rök måste alla invånare i denna Ganges vackraste del oupphörligt inhalera.

Jag fick nu även se den andra sidan av den gamla staden med bland annat en mycket vacker och smäcker gammal anglikansk kyrka. Där fanns även andra gamla mycket vackra byggnadsminnen konstruerade för att stå emot sekler. Allt detta skulle förstöras genom den dammande dammen, som redan på vissa håll kallas för "the damned dam".

Man kommer inte ifrån det: situationen är bäddad för tragik. Folk som levat i otaliga generationer i dalen vill inte lämna den. Det nya Tehri konstruerat uppe på höjden är en modern och ful liten stad som strålar av sterilitet. Ingen vill bo där.

Alternativet är att avbryta dammbygget. Därmed skulle 11 års arbeten och kostnader vara förgäves. Ändå talar mycket för att detta vore bättre än att eventuellt utlösa ett lokalt inbördeskrig i dalen mellan regering och befolkning, regeringen med motivet att dammen är för befolkningens bästa som inte begriper bättre, folket med det goda skälet att regeringen inte begriper vad som är bäst för folket.

Vi lämnade det larmande månlandskapet bakom oss. Tragedin är redan ett faktum. Den kan bara bli värre.

Långsamt segade sig bussen upp för kullarna för att slutligen nå Srinagar (efter 150 km) vid middag. Jag hade turen att genast få en ny buss vidare, som dock bara gick till Rudraprayag. Där måste jag snabbt byta till en annan buss som bara gick till *Chamoli*.

Dessa bussar var ett slags halvminibussar som tydligen bara gick kortare sträckor av och an längs den 250 km långa Alaknandadalen med Ganges största biflod, en mycket mera vild och vattenrik flod än Ganges. Alaknandadalen är också mer intressant och dramatisk än Gangesdalen med oerhörda naturscenerier som man aldrig glömmer. Den är även mera bördig och folkrik, och folket här är vänligare och öppnare. Längs Gangesdalen finns de två viktiga pilgrimsorterna Yamnotri (vid Yamunas källor) och Gangotri, men de betydligt mer populära och spektakulära pilgrimsorterna Kedarnath och Badrinath ligger vid Alaknandadalen. Båda dessa hade jag besökt, så jag kände mig inte motiverad att försöka återbesöka dem.

Ju längre dagen led och färden fortskred, desto klarare lovade dagen bli en verklig utmaning och kanske resans jobbigaste dag. De små bussarna var ytterst obekväma, hade man inte grannar som pressade på och använde en som ryggstöd och sovdyna så var stolen framför trasig och rena knäkrossaren för den som satt bakom, trängseln var extrem, och man satt instängd i sin sits som i en tvångströja. Benen kunde man aldrig sträcka ut, och man fick träsmak både i baken och i munnen, då hela dagen gick utan mat.

Klockan halv 5 nåddes äntligen Chamoli efter tre bussar och tolv timmar under de obekväma tänkbara förhållanden. Av de 30 milen var det bara 5 kvar, men de sista milen är alltid de svåraste. Dessutom började skymningen inledas.

Vägen från Chamoli till Joshimath är den mest dramatiska väg i världen som jag känner till. Djupt under en någonstans i den osynliga botten av avgrunden forsar den skummande floden medan det stora Himalaya reser sig lika högt omkring en överallt så att man som person blir mindre än en loppa. Det är just här som Alaknanda bryter sig igenom det stora Himalaya för att sedan bli Ganges. De kanske enda ställen i världen som överträffar detta i hårresande dramatik är Grand Canyon och den ravin i Nepal där Kaligandakifloden bryter sig igenom Dhaulagiri och Annapurna, som reser sig 7000 meter på ömse sidor om floden. Här längs Alaknanda går dock en bilväg och färdas bussar sprängfyllda med passagerare på en enfilig sandväg ständigt sargad och märkt på nytt av nyckfulla jordskred och helt utan räcken. Ofta skiljer bara några centimeter bussen från den omedelbara avgrunden flera hundra meter nedanför. Dessutom kan bussen, som i vårt fall idag, belamras med ett trettiotal skolpojkar som under jubel och visslanden tar plats på taket och håller sig fast där medan de då och då sopas till av trädgrenar. Särskilt jublar de i de tvära krökarna, då alla hotar ramla av. Men de är fullkomligt säkra. De har ju tagit

sitt cricketracket med sig med bollar och allt, och till nöds kan de ju ta sig ner och som apor hänga på sidorna, om trädgrenarna skulle bli för hårda och närgångna.

Under tiden föll skymningen, och vi kom inte fram. Mörkare och mörkare blev landskapet där utanför samtidigt som vi steg högre och högre, floden försvann definitivt i avgrundens botten i ett svart hål som var dess oändliga öppna dikesavgrund, som bara blev mörkare och svartare, medan det plötsligt reste sig ovädersmoln i norr vart vi var på väg. Hur kan man alls köra buss på dessa vägar i mörker med bussen överfull och en ständig avgrund omedelbart bredvid sig? Det var kanske inte meningen att bussen skulle vara så sen. Klockan 6 var mörkret totalt, och det återstod ännu två mil. Det blev kallt, det började blåsa, hela Himalayas mest fruktansvärda ogästvänlighet började visa sig, och det var bara att stänga fönstren, tända ljuset i bussen och lita på chauffören. Det fanns ingen annan att lita på.

Snart såg man hur det försiktigt började tindra små ljus i fjärran framför oss. Det var antligen Joshimath efter 30 mil och 14 timmar i världens obekvämate bussar. Det gällde att kvickt finna ett hotell så att man sedan kunde få sig en middag innan det var för sent. I Joshimath går man och lägger sig tidigt.

En vänlig medpassagerare rekommenderade ett hotell åt mig som hette Vedic. Det var mycket trevligt men för dyrt. En pojke visade mig ett gästhus som var omöjligt att hitta annars då det låg bortom allt annat. Husvärderna där, en fryntlig jultomte, kom ihåg att ha sett mig för tre år sedan. Jag fick ett praktigt dubbelrum för 100 rupier och nöjde mig därmed.

Vilken restaurang som helst dög under omständigheterna. Jag landade på första bästa ställe som var helt hindispråkigt. Det var fullt, så jag hamnade bredvid en pojke som inledde samtal med mig. Han kunde ett ord på engelska, "Okey!" som han använde mycket och som tydligt hade en särskild betydelse för honom. Han kunde högst vara 16 men var charmig och mycket sympatisk. Så kunde han ett ord till: "55 rupees." Jag trodde han skämtade. Skulle de kräva mig på så mycket för maten? (11 kronor?) Det var otänkbart. "55 what?" frågade jag men fick inget svar utom de vanliga menande blinkningarna.

Värdfolket på restaurangen sade till honom att äta, vara tyst och lämna mig i fred. Han var tydligen stamkund hos dem. Dessa trakter är fulla av besynnerliga original och dårar.

När jag avslutat min måltid och betalat (15 rupier) reste jag mig för att gå. Då följde ynglingen efter mig. Då först förstod jag, och jag sade strängt till honom: "Gå tillbaka och ät!" Jag visste att han inte fullbordat sin måltid, och han lydde. Jag hoppades aldrig få se honom mer.

Ett tragiskt symptom på hur "civilisationen" har nått längst upp i Himalaya inte bara med skvalmusik och video utan även med typiska storstadslaster, som man trodde ett vilt Klondykeställe som Joshimath vara befriat ifrån. Man är ju här geografiskt i praktiken redan inne i Tibet eller åtminstone på gränsen.

Därpå kom regnet, mitt första regn på denna resa. Jag har alltid funnit dåligt väder i Joshimath. Detta är mitt tredje besök, och denna gång hoppas jag kunna stanna två nätter och hela dagen i morgon, om bara vädret ger mig en chans.

(Forts. i nästa nummer.)

*P.S. I slutet av mars i år skakades just **Chamoli** av en jordbävning, och hela samhället förstördes. Mätte bygget av Tehri-dammen avbrytas före nästa jordbävning.*

Ödesresan, del 16.

I Kathmandu tog jag in på gamla Yak och fick ett tvåbäddsrum för 150 nepalesiska rupier med badrum i korridoren med varm dusch - min första efter Dharamsala. Dessutom ingick handduk. Jag hade definitivt valt rätt hotell mitt i Thamel.

Min första och svåraste uppgift i Kathmandu blev att förelägga mitt problem som rånad i Sikkim för Aeroflot och hoppas på att de kunde ändra min biljett till tidigare avgång från Kathmandu i stället för Delhi. Det var hopplöst. Aeroflot hade bara ett flyg i veckan från Kathmandu, och det var konstant överbokat. Det fanns ingen möjlighet. Jag måste bita i det sura äpplet, ta mig ner över Patna till mina vänner i Buddhagaya och därifrån på tisdag ta tåget till Delhi. Hur min ekonomi skulle klara sig mot dessa odds var en till synes omöjlig ekvation.

Kathmandu fann jag dyrare och mera västerländskt än någonsin. Förgäves sökte jag efter en lunchrestaurang där man kunde få slippa stressig discomusik, men det var helt omöjligt. Visst är Kathmandu en sprudlande och blomstrande Himalayametropol med en oemotståndlig charm, men ändå föredrar jag det lilla gamla Darjeeling och det hälften så billigare Indien. Kathmandu är för mycket av en modestad.

På eftermiddagen gav jag mig på jakt efter Shekar. Jag mindes ungefär var han bodde och hur det såg ut omkring hans hem, men det var omöjligt att finna det. Kathmandu är en alltför lätt stad att gå vilse i, och då gatorna är långa och krokiga och kvarteren lika med hela stadsdelar är det omöjligt att komma rätt igen när man en gång kommit fel, om man inte genast vänder tillbaka.

Uttröttad efter fiaskot efter att ha kommit över tre broar och vandrat runt hela staden, återvände jag till mitt logi i kvällningen och ringde upp Shekar. Han svarade efter den nionde signalen, och han var hjärtligheten själv. Han trodde genast att jag var Mikael Nylander, och jag ville inte ta honom ur den villfarelsen förrän vi träffades och kunde räta ut alla frågetecken. Som det var svårt för mig att komma till honom lovade han att genast komma till mig och hämta mig och föra ut mig till hans hem, där han genast ville bjuda på middag. Han bad mig ha tålamod i en timme, ty så lång tid skulle resan ta för honom in till staden.

När han såg mig kände han genast igen mig, men tyvärr hade han inte fått mitt brev, där jag hade annonserat min ankomst. Det hade inte hunnit fram (efter två månader) eller kommit bort på vägen. Tyvärr är postgången osäker till Nepal, medan den är tämligen säker till Indien. Efter en kopp te i mitt hotell, och efter att jag visat honom mitt fina rum, begav vi oss ut till Niktipur, där han bodde. Vi gick ner till idrottsarenan vid bron över till Patan, där vi tog en buss långt utanför staden. Resan till Niktipur var kanske tio kilometer. Inte konstigt att jag inte hade hittat dit vandrandes.

Där bjöd han på middag, och sedan hade den sista bussen gått, så han insisterade på att jag skulle bli hos honom över natten. Jag fick sova i hans säng, medan han själv sov i sin sovsäck på en madrass på golvet. Han sade att detta var helt normalt. Han hade ofta gjort så förr med sina gäster.

Shekar är 31 år gammal, arbetar som lärare och som guide, har hustru och en ettårig son som just lärt sig gå, och han har tre yngre bröder, av vilka två är gifta och den tredje ibland förekommer i hans hus och hjälper till. Huset har tre våningar med takterass och källare med ett rum i varje våning. Huset ägs av hela familjen, men det är bara Shekar som tar hand om det. Hans far har gift om sig efter moderns bortgång och bor nu i en helt annan by med ny hustru och nya barn. Han kommer aldrig hem. Shekars bröder har sina egna rum i huset, som alltid är låsta när de är borta, vilket de för det mesta är.

Mest av allt vill Shekar studera vidare och lära sig bättre engelska. Han vill skrota sitt jobb som lärare och enbart verka som guide, men hans ekonomi och ansvar för familjen och huset tillåter honom inte detta. Det att han aldrig får möjlighet att fortsätta sina studier är vad som grämer honom mest i livet.

Vi fann varandra när han tog hand om oss före och efter Tibetresan i somras i egenskap av anställd guide hos "Läs och Res". Jag lovade honom redan då att söka upp honom i Kathmandu i november, vilket han mycket väl kom ihåg. Nu fick vi möjlighet att fördjupa vår vänskap. Han är en mycket seriös guide som är mycket noga med allting och alldeles ovanligt omtänksam om sina turister. När jag kom till honom insisterade han på att vi skulle ringa till mitt hotell och berätta att jag sov ute och försäkra oss om att mitt bagage var i säkerhet. Han hade full förståelse för min penibla situation efter rånet och ville göra allt för att hjälpa mig. Han erbjöd mig att bo hos honom gratis med gratis måltider, han ville hjälpa mig med min fortsatta resa och till och med ge mig pengar, men där satte jag gränsen.

(Forts. i nästa nummer.)

Osho - den nye Rasputin.

Alla turerna kring Osho har aldrig utretts och kommer troligen aldrig att kunna utredas. Under sin tid som aktiv guru 1973-88 beskrev han dock vår tids kanske märkligaste karriär som sektledare, och bara det är tillräckligt, i synnerhet som hans rörelse fortsätter att växa efter hans död.

Han dog i januari 1990 58 år gammal enligt egen utsago av förgiftning. Den som hade förgiftat honom var antingen hans närmaste kvinna eller myndigheterna i Amerika, som inledde hans fall. Det är lättare att finna ett motiv till mord på honom hos CIA-FBI och dylika än hos hans kvinnor, som levde på honom. Hans rörelse var nämligen så otroligt framgångsrik i Amerika med en omsättning på ständigt multiplicerade miljarder, att Reagan-administrationen mycket väl kunde betrakta hans rörelse som ett hot mot "*the American way of life*". Hans anhängare levde nämligen kommunistiskt.

Om han blev mördad av polisen skedde det troligen genom en strålningspreparerad madrass, som han tvingades ligga på en kall november natt i häkte utan värme eller filter. Alternativet är att hans kvinna Sheela skulle ha förgiftat honom med thellium. Faktum är, att han efter sin vistelse i Amerika aldrig mer var helt frisk efter att dessförinnan ha varit kroniskt lika vital som Rasputin.

Det fanns bara ett budord för hans religion, och det var: "Allt är tillåtet." Osho, eller Bhagvan, som han också kallas, var för allt och mot ingenting. Vid hippie-rörelsernas nedgång efter 60-talet var han den ende hippieledaren som fortsatte hålla stilen och hade en exempellös framgång med sig. Han skapade sitt sektcentrum i Poona utanför Bombay, som blev en märkvärdig kultplats för fri kärlek och droger.

Vad som hände i Amerika var att han blev fullständigt korrumpad. Hans rörelse gjorde pengar som gräs, och då han hängav sig åt allt föll han också för frestelsen att skaffa sig en ny Rolls Royce varannan vecka. Han kunde aldrig få nog.

Sjelva sekten handlade mest om tantrisk meditation. Man kan säga att Osho är ett skolexempel på hur lätt det är för tantrisk buddhism att spåra ur. Han skapade en sinnlig buddhism, där hängiven dans och vilda utlevelser var det viktigaste: "Om du inte lever ut dina laster blir du aldrig fri från dem." Ingen var mera konsekvent i att efterleva denna regel än han själv.

Det intressanta med honom, liksom med Rasputin, är att han i sig kombinerade ärlig och seriös religiositet och mystik med total hämningslöshet och sinnliga utsvävningar. Han älskade överdrifter åt båda hållen och hängav sig åt dem i extremaste möjligaste mån: "Det är bara de extremaste tillstånden som utvecklar dig."

Och han stadgade sin rörelse med ett vidlyftigt filosofiskt-religiöst författarskap i hundratals volymer, och vad han skriver är i allmänhet vettigt. Han studerade Nietzsche seriöst och jämförde honom med Buddha: "Nietzsche är den västerländske filosof som kommer närmast Buddha." Men hans ideal var tydligen alltid en sorts frigjord, sinnlig, uppsluppen och dansande Buddha, en kombination mellan Buddha och Zorba.

"Lev och låt leva." Så kan man kanske bäst sammanfatta Oshos universella budskap till mänskligheten. Det är den totala konstruktiviteten i totalt odisciplinerad form.

"Ett sinne för humor borde vara grundstenen för människans framtida religiositet."

- Osho.

Apropå humor, en snillrik tänkare har framlagt den motionen, att ingen politiker skulle släppas fram i politiken om han inte var musikalisk och hade sinne för humor. Det ligger något i det, när man betänker att till exempel lyckade politiker som Abraham Lincoln, Winston Churchill och Alexander Dubcek var stora humorister. Exempel på politiker utan vare sig musikalitet eller humor är typer som Lenin, Stalin, Molotov, Mao Zedong, Hitler, Mussolini, Karl Marx, Papa Doc, Baby Doc, Saddam Hussein och Slobodan Milosevic.

Jesusdebatten

I marsnumret av Nexus Nya Tider fortsätter och avslutar Roger Viklund sin artikelserie om Jesus, som helt enkelt går ut på att avrätta hela Jesushistorien som förbannad lögn och dikt. Det vanskliga med detta är att han ingenting kan bevisa. Han påvisar metodiskt och med beundransvärd insikt som resultat av ansevärdas års vedermödor av kvalificerad lusläsning ett oändligt antal oegentligheter och motsägelser i Nya testamentet, vilka han summerar till att helt enkelt avfärda hela Nya Testamentet som bluff. Detta kan man inte göra utan konkreta bevis. Han presenterar förvisso en teori som bör beaktas som sådan, men teorin formulerar han närmast som en ny dogm som tvärsäkert hävdar att Jesus aldrig existerat. Det är att skjuta över målet och därför missa måltavlan helt och hållet, om en sådan alls finns. En sålunda formulerad utsaga kan endast upplevas som en anarkistisk manifestation utan mening. Det är inte konstruktivt. Om man nu vill stryka ett streck över hela Bibeln så bör man åtminstone göra judarna den rättvisan att försöka sätta sig in i den judiska mentaliteten, som ensam producerat hela Bibeln. Men gentemot den dimensionen finner vi hos Roger Viklund bara kvasivetenskapliga skygglappar.

Här i Fritänkaren har vi ifrågasatt vedertagna dogmer som att Jesus vore Guds Son, himmelfärden, köttets uppståndelse och andra naturliga orimligheter, men därifrån till att påstå att Jesus aldrig existerat och använda Bibeln som omvänd bevisföring för en sådan dogm är det ett formidabelt steg att ta som inte är motiverat med annat än en destruktiv mening.

Det vore då mera konstruktivt att exempelvis bena ut Martin Luthers förödande inflytande som hämsko på mentaliteten i Tyskland och Norden, den troliga upprinnelsen till den famösa Jantelagen. En jesuit sade mig en gång att Luthers enda misstag var att lämna katolska kyrkan. Det hade han aldrig behövt göra. Samma mening hade Erasmus av Rotterdam. Att Luther gjorde det utlöste de följande två hundra årens alla religionskrig. Där har man något att gå till rätta med inom protestantismen.

Vi vill gärna fortsätta denna debatt, då vi har professionella teologer att tillgå. Vi ber redaktör Lars Adelskog informera Roger Viklund om Fritänkarens synpunkter.

Under hela maj månad är vi bortresta i Kashmir och Ladakh (enligt planerna) för att bl.a. undersöka uppgifterna om Jesu grav i Srinagar från första århundradet e.Kr.

Nästa nummer kan alltså först väntas någon gång i juni.

Allt gott inför sommarhalvåret,

önskar

Fritänkaren.